

VU Research Portal

Niet-gehuwde ouderen: Zijn zij tegenwoordig sociaal beter af?

van Tilburg, Theo ; Suanet, Bianca

published in

Mens en Maatschappij
2020

DOI (link to publisher)

[10.5117/MEM2020.2.006.VANT](https://doi.org/10.5117/MEM2020.2.006.VANT)

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Tilburg, T., & Suanet, B. (2020). Niet-gehuwde ouderen: Zijn zij tegenwoordig sociaal beter af? *Mens en Maatschappij*, 95(2), 154-158. <https://doi.org/10.5117/MEM2020.2.006.VANT>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

aanspreken op wat zij nog kunnen in plaats van alleen maar kijken naar hun ziekte, en het creëren van een dementievriendelijke samenleving. Ons onderzoek laat zien dat groene dagbesteding op een aantal van deze thema's inspeelt. Bij groene dagbesteding wordt bijvoorbeeld goed gekeken naar de wensen en mogelijkheden van mensen met dementie, en hoe zij hun dag zinvol kunnen invullen en een zinvolle bijdrage kunnen leveren. Daarnaast biedt groene dagbesteding mensen met dementie ook de mogelijkheid om contact te hebben met verschillende bezoekers van de groene dagbesteding, waardoor zij zich mogelijk onderdeel van de samenleving blijven voelen.

Hoewel ten tijde van ons onderzoek groene dagbesteding vooral door sociaal ondernemers werd aangeboden, is er wel groeipotentieel voor andere vormen van groene dagbesteding. Verschillende zorginstellingen hebben bijvoorbeeld toegang tot een tuin of tot groen rondom de instelling, dat zij (ook) kunnen gebruiken voor dagbesteding voor thuiswonende mensen met dementie. Eerder onderzoek heeft echter laten zien dat er voor zorginstellingen wel wat uitdagingen zijn om deze vorm van dagbesteding te bieden. Zo vergt het aanbieden van groene dagbesteding bijvoorbeeld niet alleen een geschikte fysieke omgeving, maar ook een faciliterende sociale en organisatorische omgeving. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan kennis van zorgbestuurders, managers en zorgprofessionals over zorginnovatie, *commitment* op verschillende organisatorische niveaus, aanpassingsvermogen en competente en creatieve zorgprofessionals. Echter, niet alle zorginstellingen voldoen aan deze randvoorwaarden. Als zorgbestuurders, managers en zorgprofessionals, in samenwerking met mantelzorgers en vrijwilligers, bereid zijn om in groen te investeren, dan hoeven deze uitdagingen groene innovaties niet in de weg te staan.

Niet-gehuwde ouderen: zijn zij tegenwoordig sociaal beter af?

Theo van Tilburg en Bianca Suanet
Vrije Universiteit Amsterdam

Van Tilburg, T.G., & Suanet, B.A. (2019). Unmarried older people: Are they socially better off today? *The Journals of Gerontology*, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences, 74, 1463-1473. <http://dx.doi.org/10.1093/geronb/gby120>

Niet-gehuwde oudere mensen zijn in veel opzichten in het nadeel ten opzichte van gehuwde ouderen. We weten uit eerder onderzoek dat

niet-gehuwden kleinere netwerken hebben, vaker eenzaam zijn en minder welbevinden ervaren. Bij gehuwden geeft de partner steun en beschermt de partner – als er een goede relatie is – vaak tegen eenzaamheid en depressie. Via de partner leert men vaak ook andere mensen kennen, naast het al bestaande eigen netwerk. De sociale integratie van niet-gehuwden is gemiddeld genomen lager dan die van gehuwden, aangezien traditioneel het huwelijk de norm was en veel is afgestemd op contacten tussen paren. Naast deze verklaringen uit ‘bescherming’ en ‘sociale status’ is een derde verklaring dat de verschillen zijn ontstaan *voor* het huwelijk: vooral degenen met een beter welbevinden en die beter sociaal geïntegreerd zijn trouwen en hebben een langer durend huwelijk. Ten slotte hebben ouderen die eerder gehuwd geweest zijn, maar door echtscheiding of verweduwing dat nu niet meer zijn, vaak stressvolle situaties meegemaakt, met negatieve gevolgen. Er zijn dus verschillen binnen de categorie van niet-gehuwden. Zo hebben gescheidenen en verweduwden kleinere netwerken en minder welbevinden dan nooit gehuwden, die altijd een eigen netwerk hebben opgebouwd en onderhouden. De situatie van verweduwden komt op late leeftijd vaak voor en is daarmee ‘normaal’. Weduwen en weduwnaren verkeren over het algemeen in een betere sociale situatie dan nooit-gehuwden. Gescheiden ouderen verkeren in de minste goede situatie.

In dit onderzoek wordt nagegaan of niet-gehuwde ouderen tegenwoordig beter in staat zijn om netwerken te behouden en welbevinden te realiseren dan niet-gehuwden decennia geleden. Tegenwoordig zijn persoonlijke vaardigheden belangrijker dan vroeger, omdat relaties minder zijn ingebed in instituties zoals kerk, werk en buurt. Ook is er meer tolerantie ten opzichte van leefvormen anders dan het huwelijk en komen die andere leefvormen ook vaker voor. Nooit-gehuwden zijn gewend aan het leven zonder een partner, en zij hebben buiten een partnerrelatie om een eigen netwerk gebouwd. Nooit-gehuwden hebben mogelijk reeds de vaardigheden die tegenwoordig vooral nodig zijn. We verwachten daarom niet dat hun situatie is verbeterd – die was immers al relatief goed. We verwachten wel dat de sociale situatie van gescheiden ouderen is verbeterd. De scheiding is doorgaans lang geleden, en zij bouwden hun netwerk weer op zonder de voormalige huwelijkspartner. Hun situatie komt tegenwoordig veel vaker voor dan enkele decennia geleden. Deze normalisering maakt het voor hen gemakkelijker: hun situatie wordt gemakkelijker geaccepteerd en zij hebben aansluiting bij meer mensen met vergelijkbare ervaringen. Voor mensen die op relatief jonge leeftijd door overlijden hun echtgenoot of echtgenote verloren, is het anders: hun situatie komt steeds minder vaak voor en zij zijn vaker een uitzondering. Zij hebben over het algemeen weinig

ervaring het met onderhouden van een netwerk zonder dat er een partner is. Hun sociale situatie zal dus eerder verslechterd zijn. We verwachten dat de maatschappelijke veranderingen zichtbaarder zijn bij jonge ouderen dan bij oude ouderen. Jonge ouderen van tegenwoordig hebben de maatschappelijke veranderingen die in de jaren 1960 en 1970 zijn opgetreden, meegemaakt in hun vroege jeugd of in hun formatieve jaren. Zij zijn dus opgegroeid met een reeds veranderde of een veranderende situatie, die hun verdere leven anders vorm heeft gegeven dan dat van jonge ouderen decennia geleden. De tegenwoordige oudere ouderen zijn gevormd in een traditionele tijd, en we verwachten dat hun sociale situatie daarom niet sterk verschilt van die van oudere ouderen decennia geleden.

We verwachten ook sekseverschillen aan te treffen. De sociaal-economische situatie van vrouwen is verbeterd in de laatste decennia, doordat zij vaker buitenhuis werken en zij toegang hebben gekregen tot meer sociale rollen in de publieke sfeer die eerder vooral aan mannen voorbehouden waren. We verwachten daarom dat niet-gehuwde vrouwen meer mogelijkheden hebben gekregen, en dat hun sociale situatie daarom meer verbeterd is dan die van niet-gehuwde mannen.

In het onderzoek vergelijken we ouderen in de leeftijd van 55 t/m 69 jaar en van 70 t/m 84 jaar die in 2013 zijn geïnterviewd, met hun leeftijdsgenoten die in 1993 zijn geïnterviewd. De gegevens zijn verzameld door de Longitudinal Aging Study Amsterdam (LASA). De steekproef is getrokken uit bevolkingsregisters van Amsterdam, Zwolle, Oss en zes omringende plattelandsgemeenten. Na weging zijn er zowel in 1993 als in 2013 2613 ondervraagden. Niet-gehuwde ouderen met een partnerrelatie zijn in 2013 talrijker in de steekproef dan in 1993, maar het aantal is te gering om hen te betrekken in de beantwoording van de onderzoeksvraag. We kijken naar zeven uitkomsten: het aantal mensen met wie men frequent contact heeft en een nauwe band onderhoudt (netwerkomvang); het aantal verschillende relatietypen in dit netwerk (netwerkdiversiteit); de van netwerkleden ontvangen emotionele en instrumentele steun; emotionele en sociale eenzaamheid; depressieve symptomen.

We onderzochten of niet-gehuwde ouderen, zonder partner, in 2013 sociaal beter af waren dan in 1993. We vonden meer steun voor een ongewijzigde situatie dan voor veranderingen. Veranderingen waren meer aanwezig bij de oudere respondenten dan bij de jongere respondenten. We veronderstelden dat de gescheidenen sociaal gezien beter af zijn. De enige bevinding die in lijn is met deze hypothese, is een grotere netwerkomvang in 2013 dan in 1993 bij de oudste vrouwen, maar de toename van de gemiddelde netwerkgrootte is kleiner in vergelijking met die van

weduwen en gehuwden. We verwachtten ook dat de verweduwen sociaal gezien minder goed af zijn. De verweduwen hebben echter tussen 1993 en 2013 de grootste winst geboekt vergeleken met gescheidenen en nooit-gehuwden: verweduwen hebben een grotere netwerkomvang en krijgen meer emotionele steun; bovendien is de emotionele eenzaamheid onder de weduwen afgenomen. Voor de niet-gehuwden verwachtten we geen verschillen tussen 1993 en 2013. Wat betreft de netwerk-grootte waren er inderdaad geen verschillen, maar er was een toename van emotionele steun bij jonge mannen en de oudsten en een afname en toename van emotionele eenzaamheid bij respectievelijk de oudste mannen en vrouwen.

De bevinding dat de weduwen en weduwaren er sociaal gezien op vooruit zijn gegaan, was niet verwacht. Het overlijden van de echtgenoot of echtgenote is op zichzelf al een situatie die veel betrokkenheid van het netwerk oproept, en mogelijk is dit proces tegenwoordig versterkt. Een verklaring kan zijn dat juist het feit dat hun situatie minder vaak voorkomt omdat huwelijken veel langer in stand blijven, ervoor zorgt dat zij meer aandacht vanuit hun sociale netwerk ontvangen.

Het beeld van de veranderingen onder het geheel van niet-gehuwde ouderen zonder partner tussen 1993 en 2013 is dus genuanceerd. Er waren positieve veranderingen in de netwerk-grootte en de ontvangen emotionele steun, maar we constateerden ook meer eenzaamheid bij niet-gehuwde vrouwen. Er kan sprake zijn van een mix van twee tegenstrijdige ontwikkelingen. Zoals blijkt uit onze bevindingen zijn de structurele en functionele kenmerken van de netwerken van de niet-gehuwde vrouwen veelal verbeterd. Tegelijkertijd zijn de individuele en maatschappelijke verwachtingen voor het sociale welzijn hoger geworden. Uit onderzoek door het SCP blijkt dat het subjectieve welzijn van de Nederlandse bevolking sinds 1984 niet veel is verbeterd, ondanks dat er veel verbeteringen zijn in de sociale situatie, bijvoorbeeld in gezondheid, huisvesting en sociale participatie. Ook de verbeterde contactmogelijkheden via moderne communicatietechnologie lijken niet tot een verbetering van de sociale situatie te hebben geleid. Daarmee zijn niet-gehuwde ouderen zonder partner onverminderd een risicogroep in onze samenleving in het realiseren van sociaal contact, steun, zorg en welbevinden.

We vonden ook geen steun voor de verwachting dat vooral de sociale situatie van niet-gehuwde vrouwen verbeterd zou zijn. Zowel mannen als vrouwen lieten op verschillende terreinen verbeteringen zien, vrouwen met name op de hoeveelheid sociale rollen (diversiteit) in het netwerk en mannen meer op emotionele eenzaamheid. Deze bevindingen passen bij

het idee dat vrouwen de afgelopen decennia geëmancipeerd zijn in hun sociale situatie, terwijl mannen op emotioneel vlak geëmancipeerd zijn.

Samengevat: we hebben onderzocht hoe de netwerken en het welbevinden van niet-gehuwde oudere volwassenen tussen 1993 en 2013 verschilden. We zagen een gemengd beeld. Er was weinig verandering bij de jongere ouderen tussen 1993 en 2013, wat suggereert dat zij uit geboortecohorten komen waarvoor de veronderstelde veranderingen al *voor* 1993 zijn opgetreden. De oudere niet-gehuwden hebben tussen 1993 en 2013 vooruitgang geboekt in zowel de structurele als de emotionele aspecten van het netwerk. Niet-gehuwde ouderen vormen nog steeds een risicogroep.

Noot: LASA wordt ondersteund door een subsidie van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Directie Langdurige Zorg. De gegevensverzameling in 2013 is financieel ondersteund door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO; dossiernummer 480-10-014).

Intergenerationale netwerken en de schoolprestaties van leerlingen in Nederland en Duitsland

Sara Geven

Oorspronkelijk artikel: Geven, S. & Van de Werfhorst, H. (2019). The Role of Intergenerational Networks in Students' School Performance in Two Differentiated Educational Systems: A Comparison of Between- and Within-Individual Estimates. *Sociology of Education*, 93(1), 40-64. <https://doi.org/10.1177/02F0038040719882309>.

Eind jaren tachtig stelden James Coleman en collega's al dat een hogere mate van intergenerationele verbondenheid op scholen (*intergenerational closure*) de schoolprestaties van leerlingen ten goede zou komen. Intergenerationele verbondeneheid op scholen refereert aan de netwerken tussen ouders op school, en de netwerken tussen ouders en elkaars kinderen. Deze netwerken zouden het makkelijker maken om schoolse normen af te dwingen bij leerlingen.

De relatie tussen intergenerationele netwerken op school en onderwijsuitkomsten is uitgebreid onderzocht in de Verenigde Staten, maar de bevindingen zijn vooralsnog niet eenduidig. Er zijn meerdere factoren die deze verschillende onderzoeksbevindingen kunnen verklaren. Ten eerste kampen voorgaande studies vaak met dataproblemen. De meeste data bevatten